

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı almış 9-12 yaş çocukların öz-şefkat düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi

An investigation of the relationship between self-compassion levels and attachment styles in children aged 9-12 diagnosed with attention deficit hyperactivity disorder

 Fatma Betül Yörü¹, Demet Güllü¹, Alican Aygün²

¹Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi, İstanbul, Türkiye
²Bursa Şehir Hastanesi, Bursa, Türkiye

ÖZET

Amaç: Araştırma 9-12 yaş aralığındaki DEHB tanılı çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan araştırmanın grubunu Bursa Şehir Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden DEHB tanılı 114 çocuk oluşturmuştur. Veriler, "Sosyo-demografik Bilgi Formu", "Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği" ve "Çocuklar İçin Öz-şefkat Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyonu uygulanmıştır. Öğrencilerin öz-şefkat düzeylerinin kullanımının yordayıcılarının incelenmesi için hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizler SPSS 26.0 paket yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Araştırma sonuçlarına göre çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir ($r=.55$; $p < 0.001$). Öte yandan, yaş ve çocuk cinsiyeti bakımından öz-şefkat ve bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Sonuçlar: Çocukların öz-şefkat ve güvenli bağlanma stili arasındaki pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiye ek olarak, öz-şefkat düzeyi ile çocukların cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bağlanma stili ile çocukların yaşı ve cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu; öz-şefkat; eğitim; güvenli bağlanma

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to examine the relationship between self-compassion levels and attachment styles of children diagnosed with ADHD between the ages of 9-12.

Methods: Sample of the study, which was conducted using the relational screening model, consisted of 114 children diagnosed with ADHD who applied to Bursa City Hospital Child and Adolescent Psychiatry Outpatient Clinic and accepted to participate in the study. Data were collected using the "Socio-demographic Information Form", "Kerns Secure Attachment Scale" and "Self-compassion Scale for Children". Pearson correlation was applied to examine the relationship between self-compassion levels and attachment styles. Hierarchical regression analysis was applied to examine the predictors of the use of students' self-compassion levels. Analyses were performed using SPSS 26.0 package software.

Results: Based on the results, it was found that there was a significant relationship between children's self-compassion levels and attachment styles ($r=.55$; $p < 0.001$). No relationship was found between children's self-compassion levels and the variables of age and gender.

Conclusion: In addition to the positive and significant relationship between children's self-compassion and secure attachment style, no significant relationship was found between self-compassion level and children's gender. It was concluded that there was no significant relationship between attachment style and children's age and gender.

Keywords: attachment; attention deficit and hyperactivity disorder; self-compassion

Giriş

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) çocukluk çağlarında belirtilerini gösteren ve etkileri hayat boyu devam edebilen nöropsikiyatrik bir bozuktur. Bireyin yaşı ve gelişim düzeyi ile uyumlu değildir, dikkatsizlik, dürtüsellik ve hiperaktivite belirtileri ile kendini göstermektedir (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2014). DEHB çocukluk dönemlerinde en fazla görülen nöropsikiyatrik bozukluklardan biridir ve etkileri yaşam boyu sürebilen akademik, psikiyatrik ve sosyal sorunlara yol açabilmektedir. Yakın dönemde bir meta-analiz çalışması yapılmıştır ve bu çalışma sonucunda DEHB'nin dünyadaki yaygın oranının %3,4 olduğu tespit edilmiştir (Polanczyk vd., 2015; Akt. Uluçay, 2023). Ancak çalışmalarda DEHB'nin görülme sıklığı; ülke, cinsiyeti, yaş ve tanı kriterlerine göre büyük oranda farklılık göstermektedir. DEHB tanısı olan çocuklarda yüksek antisosyal davranış, iletişim bozukluğu, uyuşturucu madde kullanımı, öğrenmede güçlük, akademik başarı düzeyinin düşüklüğü, yürütücü işlevlerde bozulma, konuşmada güçlük yaşama gibi bozukluklar ve bunlara eşlik eden birçok psikiyatrik bozukluk görülmektedir. DEHB'nin nedeni henüz bilinmemekle beraber, birincil ve ikincil unsurların DEHB patogeneğinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Birinci roller serebral kortekste katekolamin metabolizması ile şekillenmektedir. Ayrıca DEHB'nin etiyolojisine bakıldığında genetik faktörlerin %80 oranında rol oynadığı görülmektedir (Farone & Larsson, 2019).

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun etiyolojisini ele alan çalışmalar incelendiğinde biyolojik faktörlerin önemine çok sık vurgu yapıldığı görülmüştür (Bayram, 2022; Demirkol, 2023). Biyolojik faktörler önemli olduğu kadar çevresel ve ruhsal faktörler de

bu bozukluğun gelişimini ve devam etmesini etkilemektedir. Yapılan çalışmalar DEHB tanılı çocukların tanısı olmayan çocuklara göre daha problemli ebeveyn ilişkilerine, çocukluk çağı travmalarına sahip olduklarını ve daha düşük düzeyde aile desteği aldıklarını göstermektedir (Demirkol, 2023).

Anne baba ve çocuk ilişkisinin ruhsal hastalıkların ve problemlerin meydana gelmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Bu etkiyi John Bowlby "Bağlanma Kuramı" olarak geliştirdiği kavramla açıklamış ve Mary Ainsworth'un çalışmaları ile bu kuram güncellenmiştir. Bebeklik çağında ve erken çocukluk döneminde bağlanma birey için hayatı bir önem taşır, hayat boyu diğer bireyler ile kurduğumuz ilişkiler de bağlanma örüntümüzü etkileyebilmektedir (Egeland & Carlson, 2004; Akt. Kilit, 2017).

Ainsworth ve çalışma arkadaşları çocuklardaki bağlanma stillerini güvenli, kaçınan ve kaygılı olmak üzere 3 farklı şekilde kategorize etmişlerdir. Sonrasında Hazan ve Shaver ise çocuklardaki bağlanma stillerini yetişkinlere uyarlayarak bağlanmayı "İnsanların kendileri için mühim gördüğü bireylere karşı geliştirdikleri bağ" olarak tanımlamışlardır (Bretherton, 1992). Bağlanma kuramcılarının çocukluk ve yetişkinlik döneminde kişinin bağlanma stillerinin birbiri ile paralellik gösterdiğini savunmaktadır (Hazan & Shaver, 1987).

Bireylerin kendileri ve dış çevre hakkında zihinsel temsillerinin oluşmasında önemli bir faktör olan bağlanma stilleri ele alındığında, ebeveyni ile güvenli bağlanma gerçekleştiren bireylerin hem duygularını hem de dürtülerini yönetmekte daha esnek oldukları, arkadaşları ve çevreleri ile daha yakın ilişki kurabildikleri ve özgüvenlerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Öte yandan, güvensiz bağlanma gerçekleştiren bireylerin ise depresyon, anksiyete, obsesif kompulsif bozukluk, intihara yatkınlık, yeme bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu gibi problemleri daha çok yaşadıkları çeşitli çalışmalar sonucunda bilinmektedir (Cantazaro & Wei, 2010; Akt. Kınık, 2015).

Zihinsel temsillerin bağlanma stilleri ile gelişmesi ile tutarlı olarak, bağlanma stilleri ile ilişki olan faktörlerden ve çalışmamızın ana kavramlarından biri de öz-şefkattir. Öz-şefkat (self-compassion) kişinin olumsuz olan duygularını fark etmesi ve bu duyguları kabullenmesi, böyle olumsuz duyguların insan olmak ile ilişkili olduğu gerçeğini kavraması ve kabul etmesi, bu tarz olumsuz yaşantılar karşısında da kendisine karşı sevecen ve nazik olmasını ifade etmektedir (Neff, 2003). Literatürde "Öz-şefkat" kavramını kapsamlı olarak ele alan ilk kişinin 2003 yılında Neff olduğu görülmektedir. Neff'e göre öz-şefkat kişinin acı ve zorlayıcı yaşam koşullarına kabullenici bakış açısıyla bakması, olumsuz duygularıyla temas içinde olabilmesi ve yaşayacağı acıdan kaçmak yerine başa çıkmayı ve iyileştirmeyi istemesidir. Bir insan hata yapabilir, bu insan olmanın doğasında vardır. Hiç kimse mükemmel değildir ve herkes bazen yetersiz kalabilir ancak insan tüm bunlara rağmen değerlidir. Neff psikoterapi sürecinde psikolojik problemler ile ilgili olarak "kendilik (self)" merkezinde toplanmış olan bakış açısına yeni bir görüş ve literatüre öz-şefkat kavramını kazandırmıştır (Vardar, 2019).

Literatür göz önünde bulundurulduğunda öz-şefkatin birçok kavram ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu kavramlar arasında farkındalık, özerklik, kendini kabullenmek, yaşam doyumu ve mutluluk yer almaktadır. Bunun yanında öz-şefkatin mükemmeliyetçilik, öz eleştiri, anksiyete gibi kavramlarla negatif yönde bir ilişkisi olduğu da tespit edilmiştir (Neff vd., 2005).

DEHB tanısı alan çocuklar ile yürütülen araştırmalarda güvensiz bağlanma stili ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, bağlanma ile ilgili yaşanan problemlerin DEHB'nin gelişiminde etkisi olduğu tespit edilmiştir (Green vd., 2007; Akt. Kilit, 2017).

Literatürde öz-şefkat ve DEHB arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar çok kısıtlıdır. 2020 yılında DEHB'li 1203 yetişkin ile çevrim içi olarak yürütülen bir çalışmada Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile Öz-şefkat ve algılanan eleştiri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Beaton vd., 2020).

Öz-şefkat kavramı günümüzde farklı alanlarla birlikte ele alınan bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öz-şefkatin bağlanma ile ilişkisini inceleyen çalışmalar yapılmıştır ancak araştırmanın örneklemini 9-12 yaş arasındaki DEHB tanılı çocuklar ile öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaya yönelik literatürde daha önce yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda etiyolojik ya da risk faktörü kabul edilebilecek unsurların yaygın olarak çalışıldığı görülmektedir. Bu araştırmanın hem DEHB ve bağlanma stilleri hem de DEHB ve öz-şefkat düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili literatür doğrultusunda, bu araştırmanın amacı, 9-12 yaş arası dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu çalışmada, aşağıda yer alan araştırma sorularının yanıtlanması hedeflenmiştir:

1. DEHB tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?
2. DEHB tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri bağlanma stilleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmakta mıdır?
3. DEHB tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
4. DEHB tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Araştırmada, DEHB tanısı almış çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiş ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bağımlı değişken "DEHB tanısı olan çocukların bağlanma stilleri ve öz-şefkat düzeyleri"; Bağımsız değişken "Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu" dur.

Araştırmanın evreni ve örneklemini

Araştırmanın çalışma grubunun seçiminde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi araştırmacının ulaşması kolay olanı seçmesi sebebiyle yapılan çalışmalara hız sağlayan bir yöntemdir. Genelde araştırmacının diğer örnekleme metodlarına erişiminin zor olduğu yöntemlerde tercih edilen uygun örnekleme yönteminde yanlışlık ihtimali yüksektir ve örnekleme seçilme ihtimali bilinmez (Kılıç, 2012).

Araştırmanın örneklemini Bursa Şehir Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne Nisan 2024- Haziran 2024 aralığında başvuran ve DEHB tanısı alan 9-12 yaş grubu ortaokul öğrencisi 114 çocuk oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü tahmini için

G*Power sürüm 3.1.9.7 (Faul vd., 2007) kullanılarak, Cohen'in (1988) kriterleri kullanılarak 0.05 orta düzey olarak kabul edilmiştir. Anlamlılık kriteri $\alpha = .05$ ve güç $= .80$ olduğunda, bu etki büyüklüğü ile bağımsız örneklem t-testi analizi için gereken minimum örneklem büyüklüğü $N = 110$ 'dür. Dolayısıyla, elde edilen minimum $N = 110$ örneklem büyüklüğü çalışma hipotezini test etmek için fazlasıyla yeterlidir. Araştırma için 120 çocuğa ve ebeveynine ulaşılmıştır. Bunlardan 6 ebeveyn ve çocuğu araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Böylece çalışmaya katılan 114 çocuk araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Örneklemin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik değişkenlerine yönelik frekans dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Öğrencilerin sosyodemografik değişkenlerinin frekans dağılımları

Sosyodemografik değişkenler	Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Erkek	78	68.4
	Kız	36	31.6
Yaş	9	55	48.3
	10	21	18.4
	11	28	24.6
	12	10	8.8
Anne eğitim	İlköğretim	37	32.5
	Lise	29	25.4
Baba eğitim	Üniversite	48	42.2
	İlköğretim	30	26.3
	Lise	41	36.0
Gelir düzeyi	Üniversite	43	37.7
	Düşük	10	8.8
	Orta	89	78.1
	Yüksek	15	13.2
Sınıf	3	44	38.6
	4	26	22.8
	5	13	11.4
	6	28	24.6
	7	3	2.6
Çocuk sayısı	1	26	22.8
	2	61	53.5
	3	20	17.5
	4	7	6.1
	Toplam	114	100.0

Veri toplama araçları

Araştırmada verilerin elde edilmesi için 2 farklı ölçek ve sosyo- demografik veri formu kullanılmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Bu formda yaş ve cinsiyet ile ilgili sorular bulunmaktadır.

Çocuklar İçin Öz-Şefkat Ölçeği

Bu ölçek Sutton vd. (2017) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek on iki maddeden oluşmaktadır ve 5'li likert tipi derecelendirmeye oluşan bir ölçektir. (1= Hiçbir zaman 2= Nadiren 3= Sık sık 4= Genellikle 5= Her zaman) Ölçek pozitif ve negatif özellikleri değerlendirmek ve çocukların kendisi hakkında bilgi vermesini amaçlayarak öz-şefkat düzeyini belirlemektedir. Çocuklar İçin Öz-Şefkat Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması Çakmak vd. (2018) tarafından 8-12 yaş aralığında 424 öğrenci ile yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi ve ölçeğin orijinal formunun birbiri ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının .81 olduğu, olumlu ve olumsuz mana içeren alt boyutlardan pozitif öz-şefkat için Cronbach Alpha değeri .83, negatif öz-şefkat için Cronbach Alpha değeri .71 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerden her birinin puanları kendi içinde ayrı olarak toplanır ve toplam puanlar hesaplanarak değerlendirme yapılır. Tüm bu sonuçlara göre, Çocuklar İçin Öz-Şefkat Ölçeği Türk toplumunda geçerli ve güvenilir bir ölçek aracı olarak kullanılabilir. Bu çalışma için cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0.76 olarak bulunmuştur.

Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ)

15 maddeden oluşan bağlanma ölçeği Kerns vd. (1996) tarafından geliştirilmiş, ardından Sümer ve Şendağ (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin amacı çocukların ebeveynleri ile aralarında olan güvenli bağlanmanın düzeyi ölçmektir. 15 maddenin her birinde zıt olan iki madde yer almaktadır. (Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirlere ama bazı çocuklar annelerine güvenip güvenmeyecekleri konusunda emin değildirler.) Çocuklardan ilk olarak "AMA" yazılı kutunun sağ ve sol tarafında yer alan iki çocuk örneğinden hangisine daha yakın olduklarına karar vermeleri istenir, çocuk karar verdikten sonra seçtiği bölümdeki iki kutucuktan birini işaretler. Ölçekte bulunan ve ters yönde yazılan yedi madde işaretlendikten sonra ölçek toplam puanlar (15-60 arasında değişmektedir) üzerinden veya madde sayısına bölerek elde edilen ortalama değer üzerinden (1-4 arası değişen puanlar ile) değerlendirilebilir. Yüksek puanla çocuğun ebeveyni ile güvenli bağlanma gerçekleştirdiğini göstermektedir. Ölçekte ters kodlanan maddeler: 1, 3, 4, 9, 10, 13 ve 15. maddelerdir. Ölçek sonunda çocuk en az 15, en fazla 60 puan alabilmektedir. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği'nin anne için düzenlenen formunun iç tutarlılık katsayı sonucu .84, baba için düzenlenen formunun iç tutarlılık katsayı sonucu .88 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı 0.83 bulunmuştur.

Veri toplama süreci

Çalışma kapsamında, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul Onayı alındıktan sonra Araştırmanın örneklemini Bursa Şehir Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne Nisan 2024- Haziran 2024 aralığında başvuran ve DEHB tanısı alan 9-12 yaş grubu ortaokul öğrencisi 114 çocuğun velilerinden bilgilendirilmiş onam alınarak çalışma yürütülmüştür. Araştırma değişkenlerinin ölçülmesi amacıyla seçilen veri ölçüm araçları araştırmacı eşliğinde katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmada, sosyodemografik değişkenler bakımından DEHB tanısı almış 9-12 yaş arası çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 114 çocuk katılmıştır. DEHB tanısı almış 9-12 yaş arası çocuklarda öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyonu uygulanmıştır. Öğrencilerin öz-şefkat düzeylerinin kullanımının yordayıcılarının incelenmesi için hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizler, verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla SPSS 26.0 paket yazılımı kullanılarak yapılmıştır. Sosyo-demografik değişkenler bakımından DEHB tanısı almış 9-12 yaş arası çocuklarda güvenli bağlanma ve öz-şefkat puanlarının karşılaştırılması için, örneklem sayısı sebebiyle parametrik ya da parametrik olmayan ölçümler tercih edilmiştir. İkili grupların karşılaştırılması için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. İki'den fazla grup içeren eğitim düzeyi değişkeniyle yapılan karşılaştırmalar için tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Dağılımın homojen olmadığı değişkenlerin karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Karşılaştırma testlerinin uygunluğu için normallik sınaması yapılmıştır. Normallik sınaması için ölçek puan ortalamalarının çarpıklık ve basıklık değerleri ile histogram incelenmiştir. Araştırmada uç değerler incelenmiş olup, veriler arasında -3.29 ya da +3.29 üzeri değerde verinin olmadığı görülmüştür. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 ve 0.001 düzeyinde alınmıştır.

Ölçek puan ortalamalarının betimleyici istatistikleri Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Katılımcıların yaşı ve ölçek puanlarının betimleyici istatistikleri

Değişkenler	N	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach alfa iç tutarlılık
Yaş	114	9.94	1.055	.544	-1.014	-
Öz-şefkat	114	37.64	8.192	-.214	-.151	.76
Bağlanma	114	46.79	7.484	-.982	1.499	.83

Araştırmanın etik boyutu

Araştırma için Üsküdar Üniversitesi'nden 61351342/Aralık 2023-76 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmaya katılacak çocuklar ile araştırma öncesi yapılan görüşmelerde araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların ebeveynlerinin araştırmaya katılmalarının gönüllülük esasına dayalı olduğu, istedikleri zaman ayrılma kararı alabilecekleri ve tüm hakları açıklanarak yazılı onam belgeleri imzalatılmıştır.

Bulgular

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyonu bulguları Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 3. Katılımcıların yaşı, öz-şefkat ve bağlanma puanları arasındaki ilişki

	$\bar{x}$	ss	1	2	3
Yaş	9.94	1.055	1		
Öz-şefkat	37.64	8.192	-.270**	1	
Bağlanma	46.79	7.484	-.181	.553**	1

**p<0.01

Tablo 3'teki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin yaşı ile öz-şefkat puanları ($r=-.27$; $p<0.01$) arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin yaşı arttıkça öz-şefkat düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Öğrencilerin öz-şefkat ve bağlanma puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, bağlanma ($r=.55$; $p<0.01$) ve öz-şefkat arasında pozitif yönlü, orta düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin bağlanma puanları arttıkça öz-şefkat puanlarının artış gösterdiği görülmüştür. Korelasyon saptanan değişkenler arasında yapılan çoklu regresyon analizi bulguları Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4. Katılımcıların öz-şefkat puanlarının yordayıcılarını incelemeye yönelik yapılan çoklu regresyon analizi bulguları

Model	B	Sh	β	t	p	F	R2
(Sabit)	25.051	7.882		3.178	.002		
yaş	-1.357	.610	-.176	-2.225	.028*	27.21***	.33
Bağlanma	.559	.086	.517	6.516	.000***		

Bağımlı değişken: Öz-şefkat

*p<0.05

**p<0.05

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde, oluşturulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve varyansın %33'ünü açıkladığı saptanmıştır ($F(2/112)=27.21$; $p<0.001$; $R^2=.33$). Bulgulara göre, öğrencilerin yaşı ($\beta=-.18$; $p<0.05$), öz-şefkat puanlarını negatif yönlü ve anlamlı düzeyde yordamaktadır. Ayrıca, güvenli bağlanma puanları ($\beta=.52$; $p<0.001$) öz-şefkat puanlarının artışını anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Tablo 5. Cinsiyet değişkeni bakımından öğrencilerin öz-şefkat ve bağlanma puanlarının karşılaştırılmasına yönelik t-test bulguları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
-------------	----------	---	-----------	----	---	---

Öz-şefkat	Erkek	78	37.64	7.995	-.015	.988
	Kız	36	37.66	8.721		
Bağlanma	Erkek	78	47.32	6.811	1.098	.275
	Kız	36	45.66	8.766		

p<0.05 **p<0.05

Tablo 5'teki bağımsız örneklem t-testi bulgularına göre, kız ve erkek öğrencilerinin öz-şefkat ve güvenli bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (p>0.05).

Tartışma

Araştırma DEHB tanısı almış 9-12 yaş aralığındaki çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri çocukların cinsiyeti ile ele alınarak incelenmiştir. Araştırmaya Bursa Şehir Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden 114 çocuk dahil edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular literatür desteği ile aşağıda tartışılmıştır.

Araştırma DEHB tanılı çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu hipotezi ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda da verilerden elde edilen bulgulara göre öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde öz-şefkat düzeyi ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edildiği birçok araştırma görülmüştür.

Uzbaş (2021) tarafından yapılan araştırma sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin öz-şefkat düzeylerinin yüksek, kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin öz-şefkat düzeylerinin düşük, kaçınan bağlanan bireylerin ise öz-şefkat düzeylerinin araştırma değişkenlerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başer Baykal vd., (2019) tarafından yürütülen araştırmaya 359 üniversite öğrencisi dahil edilmiş ve öz-şefkat düzeyleri ilişki durumları ve bağlanma stilleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda yakın ilişkilerde bağlanma stili ve öz-şefkat düzeyleri arasında negatif yönde bir korelasyon tespit edilmiştir. Kaygılı veya kaçınan bağlanma stiline sahip olan öğrencilerin öz-şefkat düzeyinin daha düşük, güvenli bağlanma stiline sahip olan öğrencilerin ise öz-şefkat düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Wei vd., (2011) tarafından yürütülen araştırmaya üniversite öğrencileri dahil olmuştur ve araştırmada bağlanma, empati, öznel iyi oluş ve öz-şefkatin ilişkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kaygılı bağlanma stili ve öz-şefkat düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki, öznel iyi oluş ve öz-şefkat düzeyi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bayar ve Tuzgöl Dost (2017) tarafından yapılan araştırma 587 üniversite öğrencisinin katılımı ile yürütülmüş, bağlanma stilleri ve algılanan sosyal destek ile öz-şefkat düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda kaygılı bağlanma stili öz-şefkat düzeyini yordadığı, kaçınan bağlanma stili ise öz-şefkat düzeyini yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani kaygılı bağlanan bireylerin kendilerine şefkat gösterme olasılıkları daha azdır.

Bayar (2016) tarafından üniversite öğrencileri ile yürütülen araştırmada öz-şefkat düzeyinin algılanan sosyal destek ve bağlanma tarzını yordama hali incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda kaygılı bağlanma stili öz-şefkati yordadığı ancak kaçınan bağlanma stili öz-şefkati yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Raque- Bogdan vd., (2011) tarafından yapılan araştırmaya 208 üniversite öğrencisi dahil edilmiş ve bağlanma stilleri ve bu stillerin bireyin psikolojik sağlığına etki eden maddelerinden öz şefkat düzeyi incelenmiştir. Araştırma sonucunda kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma ile öz şefkat düzeyi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Öz-şefkat düzeyi ve çocukların yaşı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlarda çocukların yaşı arttıkça öz-şefkat düzeyleri azalmaktadır. Kahraman Devrim tarafından 2020 yılında yürütülen araştırmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. 10-13 yaş arasındaki çocuklar ile yürütülen çalışmanın sonucunda 11 yaş grubundaki çocukların öz-şefkat düzeylerinin 13 yaş grubundaki çocuklara göre daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Özcan (2023) tarafından ergenlerin katılımı ile yürütülen araştırma sonucunda 14 yaş grubundaki ergenlerin öz-şefkat düzeylerinin 17 yaş grubundaki ergenlerin öz-şefkat düzeylerinden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Neff ve Vonk (2009) yürüttükleri araştırmanın sonucunda öz-şefkat düzeyi ve yaş arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yürütülen bu araştırmada ise yaş arttıkça öz-şefkat düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmasına rağmen bazı araştırmalarda yaş arttıkça öz-şefkat düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada yaş faktörü ve bağlanma stili ile ilgili yapılan analizde bağlanma stilleri ve yaş arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde birçok araştırmada benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Bayram (2022) tarafından 10-14 yaş arasındaki DEHB tanılı çocuklar ile yürütülen araştırmada yaş faktörü ile çocukların güvenli bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Erözkan (2011) ve Yazicioğlu (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirilen araştırmalarda bağlanma stili ve yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Tun Telli (2021) tarafından DEHB tanılı 8-11 yaş aralığındaki çocuklar ile yürütülen araştırmada yaş ve bağlanma stilleri arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yolalan (2013) ergenlerde bağlanma stilleri ve depresyon ilişkisini incelediği araştırmasında yaş ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir. Elde edilen sonucun, bağlanmanın kuramsal çerçevesi ile uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bağlanma stilleri, bireylerin erken çocukluk döneminde bakım verenleriyle geliştirdikleri bağlanma örüntülerinin bir sonucu olarak şekillenir ve yaşam boyu sosyal ilişkilerinde etkili olur (Bowlby, 1982). Bağlanma kuramı, bağlanma stillerinin erken yaşlarda oluştuğunu ve bu temel yapıların genellikle kalıcı olduğunu öne sürmektedir. Bağlanma stillerinin temel özellikleri, erken çocukluk döneminde belirginleşir ve bireyin temel güven duygusu ile duygusal düzenleme kapasitelerini içerir (Ainsworth et al., 1978). Bu yapıların, özellikle erken dönemdeki bağlanma deneyimlerine dayalı olarak şekillenmesi, yaş gibi dışsal bir değişkenin bu stiller üzerinde doğrudan bir etki yaratmasını sınırlayabilir. Örneğin, birey yetişkinlik döneminde yaş aldıkça yeni deneyimler kazansa bile, bu deneyimlerin erken dönem bağlanma örüntülerini değiştirebilmesi mümkün olmamaktadır.

Araştırmanın sonucunda öz-şefkat düzeyi ve cinsiyet değişkeni arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bu çalışmaya benzer sonuçlar elde edilen çalışmalar olduğu görülmüştür. Yetgin (2022) 10-12 yaş arasındaki çocukların katılımı ile yürüttüğü araştırma sonucunda öz-şefkat düzeyinin cinsiyete göre değişmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın yaş grubu olan ortaokul düzeyindeki öğrenciler ile yürütülen başka bir çalışmada öz-şefkat düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ancak lise düzeyindeki öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre öz-şefkat düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Bluth & Blanton, 2015). Devrim Kahraman (2020) 10-13 yaş arasındaki çocukların katılımı ile yürüttüğü araştırmasında öz-şefkat düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sel (2024) özel yetenekli öğrenciler ile yürüttüğü çalışmada öz-şefkat düzeyi ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ceritoğlu ve Sakarya (2024) tarafından yapılan araştırma sonucunda da öz-şefkatın cinsiyete göre değişmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Duyar Tunç (2022) tarafından 7. Sınıf öğrencileri ile yürütülen araştırma sonucunda da öz-şefkat ve cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularından farklı olarak öz-şefkat düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilen araştırmalar da vardır. Özcan (2023) tarafından ergenler ile yürütülen araştırmada öz-şefkat düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği ve erkeklerin daha yüksek öz-şefkat düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada bağlanma stili ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Yetgin (2022) 10-12 yaş aralığındaki çocuklarla yürüttüğü araştırmasında da benzer sonuca ulaşılmış ve bağlanma ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Sumbas ve Sezer (2017) tarafından yürütülen araştırmada da bağlanma stili ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sümer ve Anafarta Şendağ (2009) öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre bağlanma stilleri arasında fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bayram (2022) DEHB tanısı alan çocuklarla yürüttüğü araştırmasında cinsiyet ve bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusunu elde etmiştir.

Sonuç

Çalışmada 9-12 yaş aralığında DEHB tanılı çocukların öz-şefkat düzeyleri ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı çeşitli demografik değişkenler ele alınarak araştırılmıştır. Bulgular doğrultusunda elde edilen sonuçlar aşağıda yer almaktadır:

- Öz-şefkat düzeyi ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların güvenli bağlanma puanları arttıkça öz-şefkat düzeyleri artmaktadır.
- Öz-şefkat düzeyi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur, araştırmaya katılan çocukların yaşları arttıkça öz şefkat düzeyleri düşmektedir. Bağlanma stili ile yaş arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
- Öz-şefkat düzeyi ve bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda daha geniş örneklem grubu ile DEHB ile farklı tanıların kıyaslanması ile çocuk psikopatolojisi ve ilgili değişkenlerdeki farklılıkların detaylıca incelenmesi yapılabilir. Bağlanma stili ile öz-şefkat arasında anlamlı ilişkinin saptandığı araştırmada, DEHB tanılı çocuklar ve birincil bakımverenlerine yönelik uygulamalarda sağlıklı ve güvenli bağlanma deneyimlerinin teşvik edilmesi sağlanabilir. Son olarak, boylamsal araştırmalar yürütülerek zamana bağlı DEHB belirtilerinin değişimi ve araştırma değişkenlerindeki farklılıklar ele alınabilir.

Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Çalışma 9-12 yaş aralığındaki DEHB tanılı çocuklar ile yürütülmüştür. Aynı klinik grupla ve daha geniş bir yaş aralığı ve daha büyük bir örneklem grubuyla yürütülebilir. Araştırmada yalnızca anneye güvenli bağlanma ölçülmüştür. Aynı ölçeğin baba formatı da dahil edilerek hem anne hem babaya bağlanma ölçülebilir. Kerns Güvenli Bağlanma ölçeği kullanıldığı için çocukların kaygılı, kaçınan veya korkulu bağlanma stillerine sahip olup olmadıkları bilgisi elde edilemediği, yalnızca güvenli bağlanma skorlarına ulaşılabildiği için farklı bir bağlanma ölçeğinin kullanılabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada yaş ve cinsiyet değişkenleri alınmıştır. Bağlanma ve öz-şefkati etkileyen diğer değişkenler de ele alınarak daha kapsamlı bir araştırma yürütülebilir.

Araştırma yalnızca çocukların katılımı ile yürütülmüştür. Ebeveynler de araştırmaya dahil edilerek anne babaların da doldurduğu ölçekler ile ele alınan kavramlar birçok değişken açısından daha kapsamlı bir şekilde incelenebilir.

Araştırma Bursa ili ve Bursa Şehir Hastanesi Çocuk Ergen Psikiyatri Polikliniği'ne başvuran 114 çocuk ile sınırlıdır. Daha geniş bir örneklem ve farklı veri toplama merkezlerinde yapılabilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Etik Komite Onayı

Araştırma için Üsküdar Üniversitesi'nden 61351342/Aralık 2023-76 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam

Araştırmaya katılacak çocuklar ile araştırma öncesi yapılan görüşmelerde araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların ebeveynlerinin araştırmaya katılmalarının gönüllülük esasına dayalı olduğu, istedikleri zaman ayrılma kararı alabilecekleri ve tüm hakları açıklanarak yazılı onam belgeleri imzalatılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

F.B.Y.: Çalışmanın tasarlanması, Veri toplanması, Veri analizi, Makalenin yazımı, Makale gönderimi ve revizyonu
 D.G.: Çalışmanın tasarlanması, Veri toplanması, Veri analizi, Makalenin yazımı, Makale gönderimi ve revizyonu
 A.A.: Çalışmanın tasarlanması, Veri toplanması, Veri analizi, Makalenin yazımı, Makale gönderimi ve revizyonu

Kaynaklar

- Afshar, Y., Wang, E. T., Mei, J., Esakoff, T. F., Pisarska, M. D., & Gregory, K. D. (2017). Childbirth education class and birth plans are associated with a vaginal delivery. *Birth*, 44(1), 29-34.
- Agrati, D., & Lonstein, J. S. (2016). Affective changes during the postpartum period: Influences of genetic and experiential factors. *Horm Behav*, 77(1), 141- 52.
- Akın, B., & Turfan, E. Ç. (2016). Doğuma hazırlık eğitimi alan ve almayan gebelerin doğumdan memnuniyetlerinin değerlendirilmesi. *JACSD*, 8, 1-16. <https://doi.org/10.17367/JACSD.2016823639>.
- AlDughaisi, M. Y. K., Seshan, V., & Matua, G. A. (2023). Antenatal education services in Oman: A descriptive qualitative inquiry of healthcare provider's perspective. *SAGE Open Nurs*, 3, 9, 23779608231167820.
- AlSomali, Z., Bajamal, E., & Esheaba, O. (2023). The effect of structured antenatal education on childbirth self-efficacy. *Cureus*, 15(5), e39285. doi:10.7759/cureus.39285
- Altıparmak, S., & Coşkun, A. M. (2016). Doğum öncesi verilen eğitimin gebenin bilgi düzeyi ile memnuniyet durumuna etkisi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 2610-2624. doi:10.14687/jhs.v13i2.3744.
- Coşar, F., & Demirci, N. (2012). Lamaze felsefesine dayalı doğuma hazırlık eğitiminin doğum algısı ve doğuma uyum sürecine etkisi. *S.D.Ü Sağlık Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 18-30.
- Çelik, A. S., & Derya, Y. A. (2019). Gebelerin öz bakım gücü ile sağlık uygulamaları düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *GÜSBD*, 8(1), 111- 119.
- Çıtak Bilgin, N., Ak, B., Coşkun Potur, D., & Ayhan, F. (2018). Doğum yapan kadınların doğumdan memnuniyeti ve etkileyen faktörler. *HSP*, 5(3), 342-352.
- Dişsiz, M., Gelebek, N., Demirbaş Meydan, Ş., Mamuk, R., & Bilgiç, D. (2023). Doğuma hazırlık sınıflarında verilen eğitimin doğum memnuniyeti üzerine etkisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 10(1), 103-107.
- Ferguson, S., Davis, D., & Browne, J. (2013). Does antenatal education affect labour and birth? A structured review of the literature. *Women Birth*, 26(1), e5-e8. doi:10.1016/j.wombi.2012.09.003 .
- Gao, Y., Tang, Y., Tong, M., Du, Y., & Chen, Q. (2019). Does attendance of a prenatal education course reduce rates of caesarean section on maternal request? A questionnaire study in a tertiary women hospital in Shanghai, China. *British Medical Journal Open*, 9(6). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-029437>.
- Gökçe İsbir, G., İnci, F., Önal, H., & Yıldız, P. D. (2016). The effects of antenatal education on fear of childbirth, maternal self-efficacy and post-traumatic stress disorder (PTSD) symptoms following childbirth: an experimental study. *Appl Nurs Res*, 32, 227-232. doi: 10.1016/j.apnr.2016.07.013.
- Gönenç, İ. M., & Çakırer Çalbayram, N. (2017). Gebelerin, gebe okulu programı hakkındaki görüşleri ve eğitim sonrası deneyimleri. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1609-1620. doi:10.14687/jhs.v14i2.4424
- Güner, P. D., Bölükbaşı, H., Tezcan, E., Gözükar, İ., Hakverdi, A. U., & Özer, C. (2021). Prenatal dönemdeki gebe kadınların gebeliğe ve anneliğe uyumu ile ilişkili faktörler. *Kafkas J Med Sci*, 11(1), 45-51. <https://doi.org/10.5505/kjms.2021.76768>.
- Hassanzadeh, R., Abbas Alizadeh, F., Meedya, S., Mohammad Alizadeh Charandabi, S., & Mirghafourvand, M. (2021). Primiparous women's knowledge and satisfaction based on their attendance at childbirth preparation classes. *Nursing Open*, 8, 2558-2566. <https://doi.org/10.1002/nop.2.7872>
- Jakubiec, D., Jagielska, K., Karmowski, M., Kubicka, K., Karmowski, A., & Sobiech, K. A. (2014). Effect of attending childbirth education classes on psychological distress in pregnant women measured by means of the General Health Questionnaire. *Adv Clin Exp Med*, 23(6), 953-957. doi:10.17219/acem/37351
- Karabulut, Ö., Coşkun Potur, D., Doğan Merih, Y., Cebeci Mutlu, S., & Demirci N. (2016). Does antenatal education reduce fear of childbirth?. *Int Nurs Rev*, 63(1), 60-67. doi:10.1111/inr.12223
- Karabulutlu, Ö., & Akdemir, G. (2021). 15-49 yaş grubundaki kadınların doğum öncesi bakım alma sıklığı ve etkileyen faktörleri belirleme, verilen hizmetin uygunluğunu değerlendirme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(4), 520-530. DOI: 10.17049/ataunihem.767194.
- Karaçam, Z., & Akyüz, E. Ö. (2011). Doğum eyleminde verilen destekleyici bakım ve ebel/ hemşirenin rolü. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 19(1), 45-53.
- Kehinde, J., O'Donnell, C., & Grealish, A. (2023). The effectiveness of prenatal breastfeeding education on breastfeeding uptake postpartum: A systematic review. *Midwifery*, 118, 103579. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2022.103579>.
- Kızılkaya Beji, N., & Dişsiz, M. (2015). Hemşire ve Ebelere Yönelik Kadın Sağlığı ve Hastalıkları. N. Kızılkaya Beji (Ed.). Gebelik ve hemşirelik yaklaşımı (s. 294-300). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Leach, J., Bowles, B., Jansen, L., & Gibson, M. (2017). Perceived benefits of childbirth education on future health-care decision making. *J Perinat Educ*, 26(1), 49-56. doi:10.1891/1058-1243.26.1.49.
- McKee, C. L., Stapleton, P. B., & Pidgeon, A. M. (2018). History of Pre and Perinatal (PPN) Parenting Education A literature review. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*, 32(3), 1-27.
- Mueller, CG, Webb, PJ, & Morgan, S. (2020). The effects of childbirth education on maternity outcomes and maternal satisfaction. *J Perinat Educ*, 29(1), 16-22. doi:10.1891/1058-1243.29.1.16
- Munkhondya, B. M., Munkhondya, T. E., Chirwa, E., & Wang, H. (2020). Efficacy of companion-integrated childbirth preparation for childbirth fear, self-efficacy, and maternal support in primigravid women in Malawi. *BMC Pregnancy Childbirth*, 20(48), 1-12.
- Özçalkap, N., & Yiğit, F. (2020). Adıyaman il merkezindeki gebelerin gebelik ve anneliğe uyumlarının karşılaştırılması. *Zeugma Health Res*, 2(1), 19-27.
- Özgan Çelikel, Ö. (2022). Gebe okuluna başvuran gebelerin sosyodemografik özellikleri, doğum şekilleri ve emzirme sürelerinin incelenmesi. *KSÜ Tıp Fak Der.*, 17(1), 53-58.
- Pekcan, N., & Yılmaz, E. (2021). Doğuma hazırlık sınıfında eğitim alan ve almayan kadınların doğum sonu depresyon riskinin incelenmesi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 226-240.

- Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2018). Sağlık hizmetlerinde gebe bilgilendirme sınıfı, gebe okulu ve doğuma hazırlık ve danışma merkezlerinin çalışma usul ve esasları ile ilgili genelge, 2018/08. Sayı: 57536863-231.01.99-1109. <https://shqmsmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/27398/0/usul-ve-esaslarpdf.pdf>. Erişim tarihi: 13.07.2023.
- Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2014). Gebe Bilgilendirme Sınıfı 57536863/010.06.2014/28 Sayılı Genelgesi. Ankara. <https://dosyaism.saglik.gov.tr/Eklenti/12616,20140925-85-hskdan-gebe-bilgilendirme-sinifi-hakkinda-genelge-2014-28pdf.pdf?0>. Erişim tarihi: 14.07.2023.
- Serçekuş, P., & Başkale, H. (2015). Effects of antenatal education on fear of childbirth, maternal self-efficacy and parental attachment. *Midwifery*, 34, 166-172. doi: 10.1016/j.midw.2015.11.016. Epub 2015 Nov 27. PMID: 26656473.
- Sezgin, D., & Aydın Kartal, Y. (2021). Gebelik döneminde uygulanan kanıta dayalı yaklaşımların güncel rehberler doğrultusunda incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 92-107.
- Shorey, S., Ang, L., Goh, E. C. L., & Gandhi, M. (2019). Factors influencing paternal involvement during infancy: A prospective longitudinal study. *Journal of Advanced Nursing*, 75(2), 357-367.
- Stoll, K. H., & Salon, W. (2012). Childbirth education and obstetric interventions among low-risk canadian women: is there a connection?. *J Perinat Educ*, 21(4), 229-237. doi:10.1891/1058-1243.21.4.229.
- Sunay, Z., & Ucar, T. (2022). The Effect of childbirth education and birth plan on childbirth self-efficacy: A randomized controlled trial. *TJFMPC*, 16(2), 422-433.
- Tok, A., & Sakallıoğlu, H. (2021). Gebe okulları doğum korkusunu azaltmada etkili bir uygulama mıdır?. *Kafkas J Med Sci*, 11(1), 52-56.
- Tuna, G. N., Karataş, A., Bilge, Ç., & Çelik, D. (2021). Gebe eğitim sınıfının doğum ve doğum sonrası sürece etkisi: Olgu sunumu. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 85-90.
- Turgut, N., Güldür, A., Çakmakçı, H., Şerbetçi, G., Yıldırım, F., Ender Yumru, A., Bebek, A., Gülöva, S. S. (2017). Gebe okulunda eğitim alan gebelerin bilgi düzeyleri üzerine bir araştırma. *JAREN*, 3(1), 1-8.
- Yılmaz Esencan, T., Karabulut, Ö., Demir Yıldırım, A., Ertuğrul Abbasoğlu, D., Külek, H., Şimşek, Ç., Küreşir Ünal, A., Küçüköğlu, S., Ceylan, Ş., Yavrutürk, S., & Kılıççı, Ç. (2018). Doğuma hazırlık eğitimi alan gebelerin doğum şekli, ilk emzirme zamanı ve ten tene temas tercihleri. *FNJN Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(1), 31-43. <https://doi.org/10.26650/FNJN.387>